

HEDENDAAGS VOLKSTHEATER

Ursula Hassel / Herbert Herzmann (Ed.), *Das zeitgenössische deutschsprachige Volksstück*. Akten des internationalen Symposiums, University College Dublin, 28. Februar - 2. März 1991. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 1992, 328 pp. (Stauffenburg Colloquium, Bd. 23) (ISBN 3-923721-80-3)

Het vooral in Zuid-Duitsland en Oostenrijk populaire genre van het "Volksstück" reikt historisch terug tot het Middeleeuwse volkstheater, waarin geen absolute scheiding tussen tragische en komische elementen bestond. Door de dominante positie die de "klassieke" tragedie in de renaissancistische interpretatie van Aristoteles' poëtica innam, werd het volkstheater naar de periferie van het dramatische systeem verwezen, waar het in vormen als commedia dell'arte en Hanswurstkomoëdie een eigen traditie opbouwde. Hieruit groeide in de negentiende eeuw het volkstheater van Ferdinand Raimund en Johann Nepomuk Nestroy. Tijdens de Weimarrepubliek kreeg het volksstuk vernieuwende impulsen in de sociaal- en ideologiekritische stukken van Ödön von Horváth en Marieluise Fleißer. In de jaren zestig en zeventig ontstond dan het "kritische volksstuk" van auteurs als Martin Sperr, Franz Xaver Kroetz en Rainer Werner Fassbinder.

In 1991 werd in University College in Dublin een driedaags symposium over het hedendaagse Duitstalige volksstuk gehouden. Naast literatuur- en theaterwetenschappers uit Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland en Oostenrijk namen ook zes auteurs van volksstukken deel aan dit congres, waarvan de handelingen nu gepubliceerd zijn.

Een eerste deel bijdragen behandelt de historische wortels van het kritische volksstuk. Gilbert Carr bespreekt de rond de eeuwwisseling geschreven volksstukken van Karl Schönherr en Rudolf Hawel vanuit het perspectief van Peter Szondi's *Theorie des modernen Dramas*. De genoemde auteurs poogden in het traditionele genre van het volksstuk moderne inhouden te behandelen, wat bij hen tot een vorm-inhoud-crisis leidde die pas in de jaren twintig door Horváth en Fleißer opgelost zou worden. Over de invloed van Horváth's "vernieuwde" volksstuk gaat de bijdrage van Holger Sandig; hij beschrijft hoe het volksstuk, door zich (maatschappij-)kritisch op te stellen, minder volks en meer literair werd. Manfred Pauli gaat in op Brechts begrip van het volksstuk, gevat in de omschrijving "naïef, maar niet primitief, poëtisch, maar niet romantisch, realiteitsgetrouw, maar niet actueel-politiek theater" (Brecht, *Anmerkungen zum Volksstück*). Vervolgens gaat Pauli de invloed van Brechts concept op het theaterbedrijf van de voormalige DDR na. Hij

besluit dat het echte volksstuk in de DDR nooit tot bloei is gekomen, wat hij wijt aan de invloed van het Noordduitse puriteinse protestantisme op de cultuurpolitiek van het Duitse autoritaire socialisme: ontspanning, amusement moesten steeds door ideeën gerechtvaardigd worden.

Andere bijdragen onderzoeken algemene en typologische aspecten van het volksstuk. Eva Kormann beschouwt eerder dan het dialectisch gekleurd taalgebruik of de volkse thematiek vooral de dramatische structuur als kenmerkend voor het volksstuk: door een gesloten perspectiefstructuur wordt de geïntendeerde "boodschap" van het stuk direct en ondubbelzinnig overgebracht. Rudolf Denk toont de verschillende invloed van het figurenarsenaal van het Weense volkstheater op de cabaretfiguur "Herr Karl", op het absurde toneel van Thomas Bernhard en op het emotioneel-pathetische stuk *Amiweisen* van Kerstin Specht. Fundamenteel is de bijdrage van Horst Turk, die initieel de vraag naar de vertaalbaarheid van de komedie oproept. Turk stelt dat de komedie op zich al een vertaling is, met name een vertaling door de dramatis personae van sociale conventies in theatrale conventies. Aan de hand van Horváth's *Geschichten aus dem Wiener Wald* toont Turk hoe in het nieuwe volksstuk de maatschappij niet langer mimisch, op basis van theatrale conventies, maar mimetisch, op basis van sociale conventies verschijnt. Voor de polemische noot zorgt Jürgen Schröders bijdrage met de veelzeggende titel "Auf der Suche nach dem Volk". Op weinig overtuigende wijze herleidt Schröder elke vorm van intellectueel politiek engagement in het volksstuk tot "het eigen sociaal en politiek psychodrama" van de auteur.

De overige veertien bijdragen behandelen individuele auteurs of stukken. Walter Dimter benadrukt het typisch Oostenrijkse, onduitse karakter van Fritz Hochwälders theater, waarbij hij verwijst naar Franz Grillparzers beschrijving van de typische Oostenrijkse deugden: bescheidenheid, gezond verstand en echt gevoel. Carmel Finnan beschrijft hoe Fassbinder "volksheid" als verworven en overgeleverd ritueel met onmenselijke kanten ontmaskert. In dezelfde lijn toont Gerd Müller hoe het "volk" in de volksstukken van Sperr en Fassbinder zich *ex negativo* definieert door al wie van de algemene normen afwijkt uit te sluiten. Deze uitsluitingsmechanismen zijn ook het onderwerp van Thomas Bourkes bijdrage. Bij Felix Mitterer, zo stelt Mike Rogers, is het de uitgesloten idioot die erin slaagt om aan de schijnwaarden te ontsnappen en authentieke communicatie te bereiken. Ernest Hess-Lüttich onderzoekt hoe Martin Sperr morfologische, syntactische en stilistische kenmerken gebruikt om een gestileerd sociolect te construeren. Over de rol van de muziek als katalysator of als contrastelement in de stukken van Wolfgang Bauer gaat de bijdrage van Helmut Schmiedt. Het sociologisch stevig onderbouwde stuk van Ursula Hassel behandelt de positie van de familie in de stukken van Franz Xaver

Kroetz. In diens eerste stukken zijn de familierelaties hopeloos geperverteerd door de economische werkelijkheid; vanaf *Oberösterreich* verschijnt de familie als positieve plaats van samenhang. Moray McGowan trekt de evolutie van Kroetz na van een geëngageerd realistisch-documentair theater naar een eerder subjectieve, anti-moderne esthetiek. Kurt Bartsch beschrijft de parodistische technieken in Reinhard Grubers *Wirtshausoper*, die de kritische aspiratie van dit ogenschijnlijk triviale melodrama uitmaken. Deirdre McMahon toont hoe elementen van het Middeleeuwse passiespel door Felix Mitterer gebruikt worden om traditionele sociale en religieuze attitudes te ondermijnen.

Enkele bijdragen behandelen auteurs die niet meteen als volksstukschrijvers gekenmerkt kunnen worden. Kenneth Whittons stuk gaat over Friedrich Dürrenmatts politieke satire *Herkules und der Stall des Augias*. Karl Wagner belicht de rol van het "volk" als mythische maar problematische instantie bij Peter Handke. Hubert Lengauer beschrijft Elfriede Jelineks *Burgtheater* als parodie van het volksstuk en afrekening met de Oostenrijkse cultuur.

Het boek sluit af met interviews met de auteurs Gustav Ernst en Felix Mitterer, en met het verslag van een weinig verhelderende podiumdiscussie tussen de aanwezigen.

Erik DERYCKE